

УДК 336.717

Прутська О.О.*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького національного аграрного університету***Візнюк В.Ю.***студент
Вінницького національного аграрного університету***СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЛІКВІДНОСТІ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ****MODERN STATE AND PROBLEMS OF LIQUIDITY
OF BANKING SYSTEM OF UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті розкрито сутність банківської ліквідності. Розглянуто та проаналізовано динаміку нормативів ліквідності банківської системи за 2008–2015 рр. Виявлено наявність надлишкової ліквідності за аналізований період. Обґрунтовано необхідність визначення банками України рівня оптимальної ліквідності.

Ключові слова: банківська система, банківська ліквідність, економічні нормативи ліквідності, фінансова стабільність банку.

АННОТАЦІЯ

В статтю раскрыта сущность банковской ликвидности. Рассмотрена динамика нормативов ликвидности банковской системы за 2008–2015 гг. Выявлено наличие избыточной ликвидности за анализируемый период. Обоснована необходимость определения банками Украины уровня оптимальной ликвидности.

Ключевые слова: банковская система, банковская ликвидность, экономические нормативы ликвидности, финансовая стабильность банка.

ANNOTATION

Essence of bank liquidity is exposed in the article. The dynamics of norms of liquidity of the banking system of 2008 is considered and analysed - 2015. The presence of surplus liquidity is educed for analysable period. The necessity of determination of Ukraine of level of optimal liquidity banks is reasonable.

Keywords: banking system, bank liquidity, economic norms of liquidity, financial stability of bank.

Постановка проблеми. Банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності окремого банку, так і в забезпеченні стабільності фінансової системи держави. Від рівня ліквідності банку залежать якість та повнота надання послуг клієнтам.

Утрата банком своєї ліквідності може стати причиною втрати коштів або навіть банкрутства значної кількості його клієнтів. Це робить банківську ліквідність проблемою не лише економічного, а й суспільного значення, що потребує постійного контролю та аналізу стану [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем банківської ліквідності присвячено багато наукових праць. В Україні цю проблему вивчали А.М. Герасимович, О.В. Дзюблюк, А.М. Мороз, Л.О. Примостка, І. Лис, О.М. Колодізев, І.М. Чмутова, І.О. Губарева та ін. Серед російських учених варто відмітити праці Л.Г. Батракової, О.І. Лаврушина, А.П. Вожжова. Фундаментальними із цієї проблематики є праці П.С. Роуза та Дж.Ф. Сінкі.

Отже, теоретичні та практичні аспекти управління ліквідністю банку та банківської системи загалом досліджувалися в працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проте, незважаючи на суттєві наукові досягнення дослідників даної проблеми, окремі питання забезпечення необхідного рівня банківської ліквідності в умовах нестабільної економіки залишаються недостатньо вивченими і потребують подальших досліджень. Цим зумовлюється актуальність теми і визначаються завдання дослідження, що відображені в меті даної статті.

Мета статті полягає у дослідженні сутності, стану та динаміки ліквідності банківської системи України, визначенні факторів впливу на показники ліквідності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для банківських установ України питання ефективного управління ліквідністю є нині одним із найбільш актуальних. Такі фактори, як відсутність достатньої кількості платоспроможних позичальників, альтернативних кредитуванню напрямів інвестування коштів, недостатній рівень довіри населення до банківської системи, ставлять перед українськими банками надзвичайно складні завдання. У цій ситуації питання управління ліквідністю є життєво важливим для ефективної діяльності банківської системи в цілому.

З теоретичної точки зору ліквідність банку – це його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання за умови забезпечення можливості продовжувати свою діяльність. Інакше кажучи, це сума його грошових коштів, які можна швидко мобілізувати з інших джерел і які дають змогу вчасно виконувати зобов'язання, відображені в пасиві балансу [7]. Зокрема, для підтримання ліквідності банк повинен мати певний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути зумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів. Ліквідність банку є запорукою його стійкості, оскільки банк, який володіє достатнім рівнем ліквідності, може з мінімальними затратами для себе виконувати такі функції:

- проводити платежі за дорученням клієнтів;
- повертати кредиторам (вкладникам) кошти як із настанням терміну погашення, так і достроково;
- сплачувати випущені цінні папери;
- відповідати за зобов'язаннями, які можуть відбутися в майбутньому, у тому числі за позабалансовими зобов'язаннями.

Іншими словами, ліквідність комерційного банку базується на постійній підтримці об'єктивно необхідного співвідношення між трьома її складниками: власним капіталом банку, залученими і розміщеними ним коштами шляхом оперативного управління їх структурними елементами. Ліквідність банку постійно змінюється під впливом попиту і пропозиції на грошові ресурси, тому банк вважається ліквідним, якщо він має можливість постійно і безперебійно виконувати свої зобов'язання, проводити активні операції та забезпечувати поповнення ліквідних коштів у будь-який момент часу через запозичення коштів на ринку за середньою ставкою або реалізацію своїх активів без суттєвої втрати їх вартості.

Варто звернути увагу на те, що ліквідність банківської установи знаходиться в обернено пропорційному зв'язку з його дохідністю. Чим більше активів банк тримає в ліквідній формі, тим менша їх частина залишається для отримання доходів, і навпаки. Тобто керівництво будь-якого банку постійно вирішує дилему «ліквідність – дохідність» [1].

Попит і пропозиція ліквідних коштів формуються під впливом чинників, що впливають на ліквідність банку. Банк повинен бути спроможним не лише усувати проблеми, виявлені за показниками своєї ліквідності, а й здійснювати тактичне і стратегічне управління ліквідністю на основі всебічного аналізу всіх чинників, які тією чи іншою мірою впливають на можливість банку виконувати свої зобов'язання.

Грунтовне ознайомлення з результатами роботи банківської системи України за останні роки виявило певні тенденції в її розвитку. За результатами діяльності всієї банківської системи на 01 листопада 2015 р. зафіксовано збиток у розмірі 56 251 млн. грн. [2]. Загалом відбувся значний відтік коштів у національній валюті, що, своєю чергою, призвело до виникнення значних проблем із ліквідністю як окремих банків, так і банківської системи в цілому.

Для створення стабільних умов для діяльності банків та сприяння вчасному виконанню ними вимог вкладників та кредиторів Національний банк України вжив такі заходи для підтримання ліквідності банків:

- установив, що банк може звертатися за кредитом овернайт під забезпечення державними облігаціями України або депозитними сертифікатами Національного банку в розмірі не більше 100% від суми визначеного згідно з уста-

новленими нормативами обсягу обов'язкових резервів за попередній період утримання;

- кредитом овернайт бланковим у розмірі не більше 25% від суми визначеного згідно з установленними нормативами обсягу обов'язкових резервів за попередній період утримання.

Досвід показує, що банківська діяльність піддається ризику ліквідності — ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, тобто ризику того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих утрат. У зв'язку із цим банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості та валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів зі збільшенням частки високоякісних активів із прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів та всіх інших клієнтів.

Для контролю над станом ліквідності банків Національний банк установлює нормативи ліквідності: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6).

Проведемо аналіз динаміки показників ліквідності банківської системи України за 2008–2015 рр. (рис. 1–3).

Із рис. 1. видно, що показник миттєвої ліквідності банківської системи України суттєво

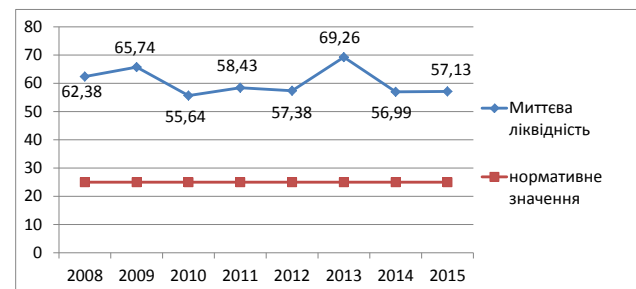

Рис. 1. Динаміка показника миттєвої ліквідності банківської системи України

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

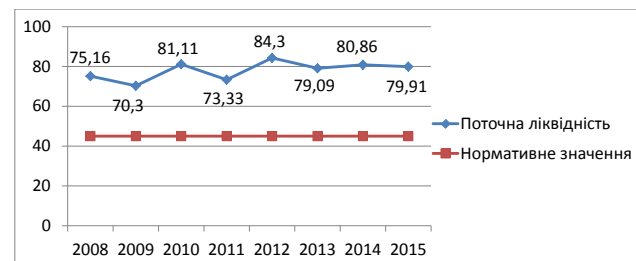

Рис. 2. Динаміка показника поточної ліквідності банківської системи України

Джерело: розроблено авторами за даними [7]

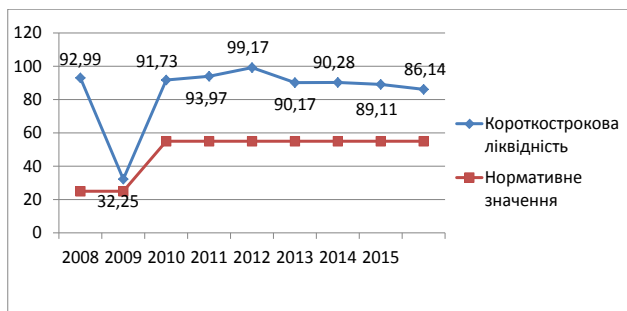

Рис. 3. Динаміка показника короткострокової ліквідності банківської системи України

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

перевищує нормативне значення, яке має бути не менше 20%. На 01 січня 2014 р. його значення дорівнювало 56,99%, що в 2,86 рази більше мінімально необхідного. Це означає, що банки не можуть ефективно розміщувати свої ресурси, а змушені їх накопичувати.

Із рис. 2 видно, що показник поточної ліквідності за останні вісім років також значно перевищував нормативне значення (на 01.01.2015 у два рази). Дана ситуація свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам.

На рис. 3. відображено динаміку показника короткострокової ліквідності. Показники короткострокової ліквідності також перевищують нормативні значення. Значних коливань протягом останніх шести років не відбувалося, на 01 січня 2015 р. середнє значення банківської системи України становило 86,14%, що в 1,43 рази перевищує мінімальне значення, встановлене НБУ.

Наведені дані свідчать, що комерційні банки дотримувалися встановлених нормативів. Фактичні значення Н4 та Н5 у кризовий період не змінилися, а от норматив короткострокової ліквідності (Н6) зріс майже на 60 процентних пунктів. Це пов'язано з тим, що НБУ підвищив нормативне значення для цього нормативу з 20% до 60% [2]. Указані нормативи ліквідності значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені Нацбанком.

Таким чином, спостерігається надлишкова ліквідність по банківській системі. Виникає ситуація, за якої комерційні банки, підвищуючи свою ліквідність, залучають на свої рахунки значні обсяги грошових коштів, але цим самим

зменшують свій прибуток. Це призводить до створення так званої фінансової піраміди, яка є ліквідною, але неплатоспроможною. При цьому якщо припиняється надходження грошових коштів, то з часом подібна структура стає неліквідною [5].

Висновки. Проведене дослідження показало, що банківська ліквідність відіграє важливу роль у фінансовій системі держави, а також у діяльності комерційних банків. Із проведеного аналізу сучасного стану ліквідності банків України стало зрозуміло, що банки працюють в умовах надлишкової ліквідності, за яких зменшується прибутковість банків, оскільки найбільш ліквідні активи не генерують доходів.

Для стабільного функціонування банкам необхідно визначати рівень оптимальної ліквідності, тобто такий рівень, за якого забезпечується виконання резервних вимог та який даватиме змогу своєчасно виконувати банкам їх зобов'язання та нарощувати обсяги операцій. Те відхилення від нормативів, яке спостерігається в банківській системі України, має скоріше негативний характер, адже надмірно відволікаються кошти, які потенційно могли б приносити прибуток комерційним банкам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Олещенко Л.Г. Сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України / Л.Г. Олещенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com>.
- Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.
- Скок Є.М. Ліквідність банківської системи та операції, що призводять до її зміни / Є.М. Скок // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – С. 6–19.
- Семенча І.Є. Ліквідність банківської системи в умовах фінансової нестабільності / І.Є. Семенча // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 686–689.
- Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків / Н.В. Тарасевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3602/1/Окремі%20аспекти%20регулювання%20ліквідності%20банків.pdf>.
- Успенко В.І., Хіжняк О.С. Аналіз сучасного стану ліквідності банків України / В.І. Успенко, О.С. Хіжняк // Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 191–195.
- Функсман О. Ліквідність у забезпеченні стабільності банку / О. Функсман // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 4. – С. 57–68.